

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Svět demimondén, zrození nové společenské vrstvy v XIX. století
The world of demimondaines and the birth of a new social class in the 19th
century

Lucie Oliveriusová

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jančík
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Francouzský jazyk se zaměřením na vzdělávání a Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Svět demimondén, zrození nové společenské vrstvy v XIX. století* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 14. 7. 2017

.....

podpis

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Jiřímu Jančíkovi za trpělivost, ochotu a poskytnuté rady, kterými přispěl ke zpracování této práce.

ANOTACE

Cílem bakalářské práce je nastínit svět demimondén v Paříži 19. století z několika úhlů pohledu. První kapitola je věnována charakteristice demimondén a jejich způsobu života, druhá kapitola se zabývá znázorněním demimondén ve francouzské literatuře 19. století a třetí, poslední kapitola, se zaměřuje na klienty demimondén, kteří spolu s nimi tvořili novou společenskou vrstvu, takzvaný *polosvět*. K dosažení tohoto cíle práce využívá metod rešerše za použití zdrojů převážně ve francouzském a anglickém jazyce v podobě dostupných knižních publikací, starších i nejnovějších odborných článků a prací.

KLÍČOVÁ SLOVA

Prostituce, demimondéna, kabaret, Paříž, XIX. století

ANNOTATION

The aim of this undergraduate dissertation is to provide a multi-faceted perspective on the world of the demimondaines in nineteenth-century Paris. The first chapter is dedicated to presenting the personality and lifestyle of the demimondaines; the second chapter deals with the depiction of the demimondaines in nineteenth-century French literature; the third and final chapter focuses on the clients of the demimondaines, who together with the demimondaines formed a new social class or the so-called *demi-monde*. The present work is a research dissertation that is based on a wide variety of available primary sources, publications, and recent journal articles written predominantly in the French and English languages.

KEYWORDS

Prostitution, demimondaine, cabaret, Paris, 19th century

Obsah

1	Úvod	5
2	Pařížské demimondény	7
2.1	Názvosloví	9
2.2	Cora Pearl	13
3	Demimondény ve francouzské literatuře 19. století	17
3.1	Carmen.....	18
3.2	Marguerite Gautier – Dáma s kaméliemi.....	20
3.3	Fanny – Sapho	22
3.4	Srovnání Carmen, Marguerite a Sapho	24
4	Klienti demimondén	26
4.1	Spisovatelé a umělci	27
4.2	Požitekáři z pařížských bulvárů – hommes du monde a viveurs.....	33
4.3	Bankéři a průmyslníci	37
5	Závěr	41
	Seznam pramenů a použité literatury	42
	Přílohy	45

1 Úvod

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila svět demimondén v Paříži 19. století. Toto téma jsem si vybrala, neboť jsem narazila na článek v novinách *Le Figaro*, jenž pojednával o nalezeném zapomenutém bytě demimondény Marthe de Florian, který zůstal nedotčený a kompletně zachovalý – s nábytkem z 19. století a vzácnými uměleckými díly. Po přečtení článku jsem se rozhodla zjistit o demimondénách více.

Paříž se v 19. století proslavila jako hlavní světové moderní město a také se jí přezdívalo „hlavní město lásky“, „město neřestí“, nebo dokonce i „bordel Evropy“. Její prostopášná pověst se zesilovala během celého století. Tyto názvy utvrzovaly mýtus města, kde jsou všechny radovánky na dosah ruky. Prostituce všeho druhu se rychle a neovladatelně šířila. Potřebná, ale nebezpečná, prostituce musela být tolerována, ale zároveň i přísně kontrolována. Proto se Konzulát roku 1803 rozhodl k její reglementaci, aby mohl dohlížet na sexuální obchod v hlavním městě.

A právě v tomto období se rozšířil fenomén luxusní ambiciózní prostitutky, takzvané *demimondény* či *Grande-Horizontale*. Kurtizány na úrovni existovaly sice už dříve, ale ne v takové míře jako v 19. století, kdy byla jejich zlatá éra.

V první části své práce se nejprve pokusím charakterizovat osobnost demimondény. Dále se budu zabývat terminologií a různými francouzskými názvy, které vznikly pro označení prodejné ženy, prostitutky. A nakonec si nastíníme na proslulé demimondéně Coře Pearl, jak mohl takový život demimondény vypadat.

Další kapitola, analytická, se bude věnovat zobrazení demimondén ve francouzské literatuře 19. století. K tomu jsem si vybrala tři stěžejní díla francouzské literatury, ve kterých je hlavní hrdinkou právě kurtizána. Zatímco ve starších dílech je postava kurtizány spíše na okraji, v 19. století se dostává do popředí a mnoho autorů se inspiroje demimondénami pro vytvoření hlavní hrdinky svých děl. Nejdříve budu sociologicky, kulturně antropologicky a literárně analyzovat postavu Carmen ze stejnojmenné novely od Prospera Mériméeho. Dále se zaměřím na postavu Marguerity Gautierové z románu *Dáma s kaméliemi*, který napsal Alexandre Dumas mladší. Jako poslední hlavní hrdinku budu

analyzovat postavu Fanny z novely *Sapho* od Alphonse Daudeta. Nakonec tyto tři hlavní postavy porovnáám mezi sebou.

V poslední části této práce se zaměřím na to, jaká klientela se s demimondénami stýkala. Charakterizují tři skupiny mužů, kteří byli nejčastějšími a nejdůležitějšími zákazníky demimondén – spisovatelé a umělci, požitkáři z pařížských bulvárů (tzv. *viveurs*) a bankéři a průmyslníci. Ti spolu s demimondénami dali vzniknout nové společenské vrstvě, takzvanému *polosvět*u.

2 Pařížské demimondény

Od poloviny 19. století se prostituce ve Francii stala hlavním společenským tématem a vzbuzovala znepokojení veřejnosti stejně tolik, jako vábila umělce. Byl to především problém městský a ekonomický. S průmyslovou revolucí a s vylidňováním venkova se velká města stávala přelidněná. Obyvatelstvo Paříže se během dvaceti let takřka zdvojnásobilo. Taková rychle se vyvíjející demografie vyvolala nestálost ve společnosti. Uprostřed těchto komplexních a kolísajících proměn se prostituce rychle stala křížovým problémem: ohrožovala morální pořádek a veřejné zdraví (např. masové rozšíření pohlavně přenosných nemocí).¹

A právě v té době začaly být v Paříži na vzestupu prostitutky vyšší společenské třídy a vznikl název *demimondéna*. Šlo o takzvanou „femme entretenue“, což je termín označující ženu, která byla vydržována bohatými a vlivnými Pařížany.

Demimondény se naplno začaly projevovat od poloviny 19. století v období druhého císařství. Jejich zlatá éra nastala ke konci století, kdy byl také založen v roce 1889 proslulý kabaret Moulin Rouge, kde vystupovalo mnoho umělců a mezi nimi i známé kurtizány. Mužskou část Paříže například uchvacovala vystoupení Mata Hari – slavné nizozemské orientální tanečnice, která byla známá i jako kurtizána a milenka několika prominentů. Nakonec se demimondény vytratily během první světové války.

Luxusní prostitutky, mezi které se demimondény řadily, patřily mezi „filles insoumises“. To byly kurtizány, které se rozhodly vykonávat prostituci svobodně na vlastní pěst, mimo systém a policejní rejstřík. Jejich protikladem byly registrované prostitutky „filles soumises“, které naopak pracovaly pro někoho a nejčastěji byly zaměstnány v nevěstincích.

Mezi nejžádanějšími pařížskými kurtizánami 19. století jich bylo hodně vzdělaných. Měly zálibu v literatuře, hudbě a nebo zároveň s kariérou kurtizány vedly i kariéru uměleckou. Některé demimondény byly tanečnice či zpěvačky v pařížských kabaretech, herečky a komediantky, ale rovněž i spisovatelky nebo novinářky podle příkladu Marie Colombier, Liane de Pougy či Alice Regnault.

¹ *Splendeurs & misères: Images de la prostitution 1850-1910*. Paris: Flammarion et Musée d'Orsay, 2015. p.14

Aby se obyčejná prostitutka mohla stát slavnou demimondénou, musela být nejen velmi půvabná a rafinovaná, ale musela mít i určité znalosti, dovednosti a reprezentativní vystupování. To vše jí pak umožňovalo být skvělou hostitelkou, vést svůj vlastní salón, organizovat recepce a večírky. Přijímání u sebe doma byl také způsob, jak obejít mizogynii a uzavřenost literárních a uměleckých kruhů a klubů, které byly většinou přístupné jen mužům.² Dále bylo důležité, aby uměla vést inteligentní konverzaci na různá témata, převážně na ta aktuální. Samozřejmě její kariéra často závisela i na štěstí a na tom, jak významné muže během své kariéry potkala a jak je dokázala okouzlit či zmanipulovat.

Jakým způsobem kurtizány trávily svůj volný čas, když zrovna „nepracovaly“? Všeobecně lze říci, že nedělaly skoro vůbec nic a své volno trávily v lenosti a zahálce. Ty luxusnější demimondény ráno vstávaly pozdě, daly si koupel, jedly, pily či si nonšalantně lehly na postel nebo jiný kus nábytku. V létě se pak chodily procházet.³ Demimondény strávily hodiny tím, že se líčily, česaly a strojily, aby vypadaly co nejúchvatněji. Ven vycházely až odpoledne a nejvíce aktivní byly večer a v noci – v době divadelních představení, večírků a bálů. Snad všechny prostitutky, ať už nižších či vyšších vrstev, milovaly tanec. V Paříži se konaly plesy a taneční zábavy téměř neustále a demimondény je často navštěvovaly. Navazovaly zde totiž kontakty a potkávaly zde potenciální nové zákazníky.⁴

Demimondény byly velmi populární a často se objevovaly v tisku, pro který byly vděčným tématem. Díky tomu, že dostávaly od svých milenců ty nejdražší dary a mezi nimi i honosné róby a vzácné šperky, demimondény určovaly nejnovější módu. Některé z nich velmi rády provokovaly a působily extravagantně. Známa demimondéna Cora Pearl šokovala svými róby, které byly na svou dobu velmi odhalující. Byla i revoluční v oblasti líčení a také spustila módu barvení si vlasů – sama svou barvu měnila často, od zrzavé až po

² MARTIN-FUGIER, Anne. « Convivialité masculine au XIXe siècle: les dîners Bixio et Magny », *Romantisme*. Paris: Armand Colin, 2007. p. 49-59

³ PARENT-DUCHATELET, Alexandre. *La prostitution à Paris au XIXe siècle*. Paris: Éditions du seuil, 1981. p. 99

⁴ PARENT-DUCHATELET, Alexandre. *La prostitution à Paris au XIXe siècle*. Paris: Éditions du seuil, 1981. p. 100

blond'atou. Prý se koupala v šampaňském a při jedné slavnostní večeři se sama naservírovala nahá na stříbrný podnos jako hlavní chod.

Mezi další slavné demimondény patřily například La Païva, Liane de Pougy, Émilienne d'Alençon, La Castiglione, Valtesse de La Bigne, Marguerite Steinheil, La Belle Otero, Méry Laurent, Jeanne de Tourbey, Apollonie Sabatier a mnoho dalších.

Co se týče vztahů s klienty, demimondény je braly hlavně jako obchod a nestávalo se moc často, že by byly opravdu zamilované. Nebylo totiž neobvyklé, že měly vztah s více muži zároveň. Naopak jejich milenci je zbožňovali, hýčkali si je a byli schopni se pro ně klidně i zruinovat. Výjimkou pro demimondény byl takzvaný „amant de coeur“⁵ neboli srdcový milenec – jednalo se o muže, do kterého byla demimondéna zamilovaná a který za její služby tudíž nemusel platit. Nicméně „amant de coeur“ musel být připraven na to se okamžitě vypařit, pokud se objevil demimondénin oficiální milenec, co ji vydržoval.

Sláva demimondén byla ale pomíjivá. Jakmile začaly stárnout, tak už nebyly tolik žádané a přicházely o své zákazníky. Některé z nich se nakonec musely vrátit k běžné prostituci a často skončily chudé a v zapomnění.

2.1 Názvosloví

Je pozoruhodné, kolik výrazů ve francouzském jazyce existuje pro ženy, které se živí prostitucí. Proto jsem se pro lepší přehled rozhodla vytvořit krátký seznam s významy těch nejznámějších a nejčastějších pojmenování podle toho, jak jsou definovány v různých slovnících.

Cocotte

- Lehká žena. V současném smyslu více hovorový výraz než slangový. „Slečna, která nepracuje, která nemá stálé příjmy a která přesto našla způsob, jak si dobře žít – na účet bohatých hlupáků, kteří stojí o zruinování,“ pobaveně řekl Delvau v roce 1886.⁶

⁵ DELVAU, Alfred. *Dictionnaire de la langue verte*. Paris: C. Marpon et E. Flammarion, 1883. p.10

⁶ MERLE, Pierre. *Nouveau dictionnaire de la langue verte: le français argotique et familier du XXIe siècle*. Paris: Denoël, 2007. p.240

- 1789, *Cahier...des dames de la Halle*, „žena lehkých mravů“⁷

Courtisane

- (pejorativně) žena pokažených mravů, která se odlišuje určitou elegancí v chování a která prodává svou přízeň. Říká se takto ženám tohoto druhu zejména v období Antiky a později ve velkých městech v Itálii. Smysl v té době byl méně hanlivý. Někdy takto označujeme, převážně ve spisovné řeči, každou ženu pochybného živobytí, která stojí mírně nad prostitutkami nízké třídy.⁸
- 1500, ve starověké poezii nacházíme *courtisienne*⁹

Demi-monde

- (zastarale) polosvět; prostředí žen příliš volných mravů¹⁰
- Skupina vydržovaných žen, které se účastnily života vyšší společnosti, a lidí, kteří se s nimi stýkali.¹¹
- Slovníky často citují definici, kterou Alexandre Dumas mladší uvádí v předmluvě své hry *Le Demi-monde* (1855): „Polosvět nepředstavuje dav kurtizán, ale třídu deklasovaných lidí.“¹²
- 1789, „svět podezřelých mravů“ [Mme d'Arblay]¹³

⁷ DUBOIS, J., MITTERAND, H., DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Paris: Larousse, 1998. p.163

⁸ Dictionnaire de l'Académie française, 6th Edition, 1835. [online] Dostupné na:

<http://artfl-project.uchicago.edu/node/45>

⁹ DUBOIS, J., MITTERAND, H., DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Paris: Larousse, 1998. p.193

¹⁰ Slovník cizích slov. [online] Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

¹¹ Dictionnaire de français Larousse. [online] Dostupné na: <http://www.larousse.fr>

¹² Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

¹³ Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

Demi-mondaine

- (zastarale) demimondéna; žena z polosvěta, nevěstka pařížských bulvárů¹⁴
- žena, která se účastní života vyšší společnosti, dokud je vydržována¹⁵

Femme galante

- lehká žena; žena, která se živí svým půvabem a šarmem¹⁶
- žena lehkých mravů, kterou živí milostné poměry¹⁷

Fille de joie, fille publique, fille des rues, fille soumise

- (pejorativně) žena volných mravů obchodující se svým tělem¹⁸

Grisette

- (zastarale) Oblečení z šedivé látky nízké hodnoty.
- (v širším smyslu) Mladá dívka či žena nízkého postavení, která nosila toto oblečení (často používáno s konotací prostituce).
- mladá dělnice, která koketuje
- kurtizána¹⁹

Horizontale (Grandes Horizontales)

- Toto označení mohlo vzniknout proto, že lehké ženy často pracují právě v horizontální poloze.
- (zastarale) prostitutka²⁰

¹⁴ Slovník spisovného jazyka českého. [online] Dostupné na: <http://ssjc.ujc.cas.cz>

¹⁵ Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

¹⁶ Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

¹⁷ Encyclopédie Universelle. [online] Dostupné na: http://encyclopedie_universelle.fracademic.com

¹⁸ Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

¹⁹ [online] Dostupné na: <https://fr.m.wiktionary.org/wiki/grisette>

²⁰ COLIN, J.-P., MÉVEL, J. P., LECLÈRE, Ch. *Grand Dictionnaire-Argot & Français Populaire*. Paris: Librairie Larousse, 2006. p.430

- 1883, *l'Illustration*, „veřejná dívka“²¹

Hétaïre

- (antické Řecko) vychovaná žena vysoké společenské úrovně, která nabízí společnost a sexuální služby
- (v širším smyslu) prodejná žena, kurtizána²²

Lionne

- (přenesený význam) hrozivá žena
- žena, která dosáhla mnoha společenských úspěchů²³
- kurtizána

Lorette

- Toto pojmenování je odvozené od čtvrti Notre-Dame-de-Lorette v Paříži, kde tyto mladé ženy často sídlily.
- (zastarale) Název, který dáváme některým ženám rozkoše, které stojí uprostřed mezi grisette a vydržovanou ženou. Nemají ale stav jako grisette a nejsou ani připoutány k muži jako vydržované ženy.²⁴

Poule

- (hovorově) Žena či dívka lehkých mravů. Tento výraz je zastaralý a má vulgární konotace.²⁵

Prostituée

- prostitutka

²¹ DUBOIS, J., MITTERAND, H., DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Paris: Larousse, 1998. p.374

²² [online] Dostupné na: <https://fr.m.wiktionary.org/wiki/h%C3%A9taire>

²³ Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

²⁴ [online] Dostupné na: <https://fr.m.wiktionary.org/wiki/lorette>

²⁵ REY-DEBOVE, J., REY, A. *Le Grand Robert de la Langue Française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2001. p.1037

- žena oddávající se sexuálním praktikám s cizími a veřejné prostituci²⁶

2.2 Cora Pearl

V této podkapitole si názorně ukážeme, jak mohl vypadat takový život luxusní kurtizány. K tomu jsem si vybrala bohatý život demimondény Cory Pearl, která byla jednou z nejslavnějších a nejkontroverznějších pařížských kurtizán 19. století.

Datum narození Cory Pearl je nejasné. Jako datum narození je zapsán 23. únor 1842, ale skutečný rok by spíše mohl být rok 1835. Její rodné jméno je také nejasné, jméno Cora Pearl je pouhým pseudonymem. Zdrojový materiál naznačuje, že se narodila jako Eliza Emma Crouch²⁷ či Emma Elizabeth Crouch. Místo narození taktéž nelze ověřit. Je ovšem známo, že rod Crouchů žil na jižním pobřeží Anglie v přístavním městě Plymouth.

Její otec byl violoncellista a skladatel Frederick Nicholls Crouch a její matka, Lydia Pearson, byla učitelkou zpěvu. Rodina byla zadlužena a vystavena stálé finanční nejistotě. Finanční krize způsobila, že její otec opustil rodinu v roce 1847 a utekl do New Yorku, kde se živil svou profesí muzikanta. Protože se její matka Lydia musela postarat o šest mladých dcer, přivedla do domácnosti nového muže, který byl pro děti nevlastním otcem. Toto rodinné uspořádání mladičké Emmě nevyhovovalo, a proto přiměla svou matku, aby ji poslala do klášterní internátní školy v severním francouzském městě Boulogne-sur-Mer. Ve Francii Emma zůstala přibližně osm let a pak se vrátila v letech 1854 nebo 1855 do Anglie, aby žila u své babičky v Londýně. Život s její zbožnou, laskavou babičkou, paní Wattsovou, byl usměrňován. Kromě účasti na církevních službách každou neděli byla Emmina činnost omezena na domov, kde s babičkou žila. Nebo se například obě dvě společně procházely po londýnské čtvrti West End, ve které bydlely v blízkosti Covent Garden.²⁸

Pro Emmu to byl nudný život s mnoha omezeními a její neklidná povaha a vrozená zvědavost se vzbouřily. Nedbala babiččina varování před nebezpečím, které číhá na mladé

²⁶ REY-DEBOVE, J., REY, A. *Le Grand Robert de la Langue Française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2001. p.318

²⁷ CLARKE, Joseph F. *Pseudonyms*. BCA, 1977. p. 130.

²⁸ RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 25

dívky v ulicích. Jednoho dne sama přijala návrhy neznámého staršího muže, který se k ní přiblížil na ulici, a dovolila mu, aby ji vzal do pokojíku, kde se jí dvořil, opíjel ji alkoholem a nakonec Emmu připravil o panenství.

Po probuzení zjistila, že jí muž nechal pětilibrovou bankovku – více peněz, než kdy viděla. V té době měla asi dvacet let a později uvedla, že toto setkání v ní zanechalo „instinktivní hrůzu z mužů.“²⁹ Přestože to byla její první zkušenost tohoto typu, Emma nebyla zcela nevinná, co se týče sexuálních zkušeností. Během doby, kdy byla ve francouzské klášterní škole pouze pro dívky, se zapojila do mnoha sexuálních vztahů stejného pohlaví. Po své první sexuální zkušenosti s mužem se Emma už nevrátila ke své babičce domů, ani se nevrátila k matce, ale pronajala si pokoj v Covent Garden.

V Londýně se Emma seznámila s Robertem Bignellem, majitelem notoricky známého zábavního podniku Argyll Rooms. Tento podnik byl kombinací baru, tanečního sálu a veřejného domu. Byly zde k dispozici ženy – prostitutky, se kterými se klienti mohli odebrat do soukromých pokojů a provozovat sexuální praktiky. Emma brzy opustila svůj pronajatý jednolůžkový pokoj v Covent Garden a přestěhovala se právě do apartmá v Argyll Rooms, kde byla Bignellovou milenkou. Pečlivě pozorovala ženy kolem sebe a uvědomila si, že většina běžných prostitutek skončí tragicky. V lepším případě skončily chudé a ponížené, v horším případě je postihla nemoc nebo smrt. Byla tedy odhodlaná vykonávat své řemeslo s vyššími očekáváními. Jejím cílem bylo stát se stálou milenkou oddaných klientů, těch, kteří mají finanční prostředky, aby jí zajistili život v luxusu.

Vztah s Bignellem trval nějakou dobu. Cestovali do Paříže a vystupovali zde jako manželský pár. Emma byla tak okouzlena Paříží, že se rozhodla tam zůstat a trvala na tom, aby se Bignell vrátil do Londýna bez ní. Právě v té době se Emma Crouch stala „Corou Pearl“. Tento pseudonym vybrala tak, aby rezonoval s novou identitou a slibnou budoucností v Paříži, ve kterou Pearl doufala.³⁰

²⁹ RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 26

³⁰ RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 26-27

Pearl se tedy rozhodla stát se kurtizánou – jak pro potěšení a rozkoš, tak především, jako většina demimondén, proto, že je to nejlepší způsob, jak si rychle vydělat. Zpočátku byla nucena bydlet ve skromné ubytovně a nabízet své služby běžným mužům. Jako pouliční prostitutka navázala kontakt s kuplířem, panem Roubissem. Ten pro ni zařídil vhodnější ubytování, sháněl nové zákazníky, naučil ji obchodním základy v oblasti prostituce a naučil ji také zdokonalovat a rozšiřovat repertoár svých odborných dovedností. Pearl si vedla seznam všech svých klientů, kde zapisovala jejich jména, intimní detaily z jejich soukromí, a někdy i dost syrové připomínky k jejich výkonu. Po šesti letech práce u pana Roubisse začala Pearl zoufat, že se nikdy nevymaní z jeho všestranného vlivu. Nicméně zasáhl osud a kuplíř Roubisse zemřel na srdeční záchvat, což Pearl osvobodilo. Přestěhovala se do bytu na adrese 61 rue de Ponthieu, který sdílela s kamarádkou, slečnou Carole Hassé.³¹

Jejím prvním významným milencem byl pětadvacetiletý Victor Masséna, třetí vévoda z Rivoli a později pátý princ z Esslingu. Ten ji uvedl do okázalého života a zahrnoval ji penězi, šperky, sluhy a soukromým šéfkuchařem. Dával jí peníze i na hazardní hry, když navštívila kasina a dostihovou dráhu v populárním letovisku Baden v Německu. Koupil jí i jejího prvního koně, kterého kdy vlastnila, a stala se vynikající jezdkyň. Říkalo se, že jezdila jako Amazonka a že byla milejší na své koně než na své milence. Její vztah s Massénou trval pět let, během kterého současně sdílela svou přízeň s princem Achillem Muratem, mužem mnohem starším než Masséna.³²

V letech 1860-1870 zažívala Pearl svůj kariérní vrchol a byla jednou z nejslavnějších kurtizán v Paříži. Byla milenkou několika významných aristokratů jako Viléma Oranžského, následníka nizozemského trůnu, Ludovica de Gramont-Vachères, vévody z Caderousse a především vévody Charlese de Mornyho, který byl nevlastním bratrem císaře Napoleona III. Císařův bratr velkoryse přispíval na okázalý život Pearl, který po něm požadovala.³³

³¹ BECQ DE FOUQUIERES, André. *Mon Paris et mes Parisiens: Les quartiers de l'Étoile*, vol. 1. Paris: Éditions Pierre Horay, 1953. p. 117

³² RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 27

³³ RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 28-29

Její nejvíce oddaným sponzorem a trvalým obdivovatelem byl princ Jérôme Napoléon, císařův bratranec. Extrémě bohatého prince Pearl potkala v roce 1868 a jejich vztah trval 6 let, což byl nejdelší vztah v její kariéře.

Prusko-francouzská válka, která vypukla roku 1870, zapříčinila kulturní a politický posun. Třetí francouzská republika zaznamenala snížení aristokratických privilegií a oživení konzervativních hodnot. Cora již nebyla schopná přilákat urozené muže, kteří dříve byli jejími hlavními klienty. Byla tedy pomalu nucena začít rozprodávat svůj majetek, který si za ta léta nahromadila.

Roku 1872 Pearl potkala bohatého Alexandra Duvala, který byl o deset let mladší než ona. Jeho posedlost ke Coře byla tak intenzivní, že utratil všechno své jmění, jen aby si ji udržel. Pearl ho ale nakonec stejně opustila, což si Duval nedokázal připustit. V prosinci 1872 tedy přišel k ní domů s úmyslem ji zabít. Zbraní, kterou si přinesl, postřelil nakonec sám sebe, ale z vážného zranění se Duval uzdravil. Nicméně důsledky této aféry se ukázaly jako katastrofální pro pověst Cory. Tento skandál, zveřejněný jako *l'affaire Duval*, způsobil, že úřady nařídily Pearl opustit zemi.³⁴ Podařilo se jí sice po krátkodobém nuceném exilu vrátit do Paříže, ale už se nikdy více nedostala do vyšších společenských vrstev a přestala žít v luxusu. Kolem roku 1880 začala být její finanční situace zoufalá a nakonec se vrátila k běžné prostituci.

Pearl se rozhodla, že napíše své paměti pod názvem *Mémoires de Cora Pearl*. Kniha byla napjatě očekávaná, když se lidé dozvěděli, že píše o svém životě kurtizány a svých vztazích s vlivnými muži. Po vydání roku 1886 se ukázalo, že je kniha velkým zklamáním. Příběh byl nezábavný a její paměti byly brzy zapomenuty. Za zmínku stojí, že se Cora jen chabě pokusila zamaskovat jména hlavních postav, takže bylo hned patrné, o jaké osoby se ve skutečnosti jednalo.

Krátce po zveřejnění jejích pamětí Cora vážně onemocněla na rakovinu střev a brzy nato 8. července 1886 zemřela. O tři měsíce později je zbytek jejího majetku dán do dražby.

³⁴ RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004, p. 36

3 Demimondény ve francouzské literatuře 19. století

Tato kapitola se bude zabývat tím, jak se téma demimondén odráželo ve francouzské literatuře 19. století.

Kurtizány byly vždy součástí života a sofistikovaná společnost je přijímá. Jelikož existovaly, literatura je zákonitě musela zmínit, neboť literatura je vyjádření a odraz života. Díky tomu, že demimondény byly tak slavné, diskutované a v módě, staly se pro některé spisovatele vynikající předlohou pro stvoření hlavní hrdinky. V jejich dílech se jedná o smyšlené postavy, ale často jsou právě příběhy jejich postav velmi inspirovány příběhy skutečných demimondén.

Někteří autoři demimondény ignorovali nebo nebrali v úvahu a buď je přijali, nebo odsoudili. Mnoho z těch nejpozoruhodnějších autorů se ale podrobně zabývalo povahou kurtizán a jejich způsobem života. Například Victor Hugo prostituci neschvaloval, ale nikdy neodsuzoval ty, které se na takovou dráhu vydaly. Obviňoval hlad, chlad, lhůstevnost – to podle něj byly důvody lidského úpadku. A i když žena už padla na své dno, stejně se ji Hugo snažil za každou cenu zachránit. Fantina, postava z jeho románu *Bídníci*, je toho dobrým příkladem.³⁵

V devatenáctém století nacházíme demimondénu v literatuře celkem pevně zakotvenou a začíná být rozvíjena jako romantický charakter. Během tohoto období Alexandre Dumas mladší šokuje svět literatury a pobouří tradice, když nejenže demimondény toleruje, ale navíc je i otevřeně obdivuje a zbožšťuje.

Rozhodla jsem se sociologicky, kulturně antropologicky a literárně analyzovat hlavní hrdinky-kurtizány ze třech slavných francouzských děl 19. století: *Carmen* (1845) od Prospera Mériméeho, Dumasovu *Dámu s kaméliemi* (1848) a *Sapho* (1884) od Alphonse Daudeta.

Mériméeho *Carmen* je žena na periferii společnosti, která je vykreslena tímto bystrým analytikem lidských pohnutek. *Dáma s kaméliemi* je srdcervoucí žádost o soucit a lásku

³⁵ COQUART, E., HUET, P. *Le livre noir de la prostitution*. Paris: Albin Michel, 2000.p. 135

k vydědění společnosti. A nakonec Daudetova Sapho varuje pařížskou mládež před zlem a neštěstím, které přináší stýkání se s prostitutkami.

3.1 Carmen

Prosper Mérimée napsal novelu *Carmen* roku 1845 a její příběh inspiroval mnoho umělců. Nejznámější adaptací tohoto díla je stejnojmenná opera *Carmen* z roku 1875 skladatele George Bizeta.

Hlavní postavou této novely je Carmen, která vyzařuje vše, co je romantické, přitažlivé a nebezpečné u žen. Tato tmavá vášnivá cikánka je ztělesněním všeho, co je okouzující a děsivé. Všechny dobré ženy od ní s hrůzou ustupují a všichni muži jsou ochotní pro ni riskovat svou čest, postavení, a dokonce i samotný život.

Carmen je krásná cikánská dívka nedbající zákonů, která si zachovává vlastní touhy. Ona není ženou polosvěta, která se přes vášeň či lehkomyšlnost stala kurtizánou, ale jedná se spíše o ženu podsvětí, která svou krásu používá k pronásledování mužů nebo k uspokojení svých rozmarů. Carmen je sice už vdaná za jednoho cikánského banditu, ale to jí nebrání troufale využívat svůj půvab ve prospěch jí samotné i kmene. Ani její manžel, ani zbytek tlupy nevidí v jejím chování nic špatného. Čest, ctnost a mravnost byly ideály, o kterých nikdy neslyšela a kterým by se vysmívala, kdyby se jí dostaly do cesty.

Rasa, ke které Carmen patří, neuznává společenská pravidla civilizovaného světa a ona sama je odmítá dodržovat nebo být podle nich posuzována. Její do očí bijící podvádění manžela i milence bere jako průběh událostí a očekává, že ostatní to budou dělat stejně tak.

Carmeniny milostné pletky vznikaly ze dvou důvodů: buď byl muž bohatý či mocný a ona ho chtěla vlákat do svých osidel, aby ho okradla, nebo chtěla využít jeho vlivu ve prospěch sebe či kmene – a nebo v něm našla chvilkové zalíbení.

Když Don José žárlí na její další milence, Carmen ho začne ujišťovat o své lásce k němu a snaží se zklidnit jeho hněv dalšími důkazy lásky.

Láska Carmen je velmi intenzivní. Je jako pohlcující oheň, který ale brzy vyhasne. Tato nestálá dívka nemůže snést být jakkoli spoutána. Svoboda je pro ni víc než život samotný. José si nedokáže lásku této divoké ženy udržet a to ho ničí. Nepomáhají mu ani hrozby, ani něha. Věrnost totiž není nic pro Carmen.

Josému se na chvíli podaří připoutat k sobě Carmen pevněji tím, že zabije jejího manžela. Toto štěstí ale netrvá dlouho, neboť plamen, který José zapálil v Carmenině srdci, pomalu vyhasíná. Navzdory tomu, že se o něj něžně starala, když byl zraněný, její oči byly neklidné a hledaly nový objekt vášně.

Carmen nechtěla vést v žádném případě konvenční život. A sotva by mohla takto žít vzhledem k jejímu původu a povaze. José se i přesto snažil udělat z ní dokonalou ženu v domácnosti a to Carmen přestávalo bavit. Hledala někoho, kdo ji bude milovat takovou, jaká je, a nesnažit se ji zachraňovat. Takového muže nakonec našla v toreadorovi Lucasovi.

José dává Carmen poslední šanci, aby s ním odjela do Ameriky, a pokud neuposlechne, zabije ji. Carmen přijímá svůj osud. Odmítá odjet nebo vést poklidný život, protože se nechce vzdát svého nynějšího způsobu života. Řekne Josému, že ho bude následovat sice až do své smrti, ale nikdy s ním nebude znovu žít, neboť ho již nemiluje. José ji tedy v hněvu probodne a Carmen umírá. Nepodvolila se mu a neprosila o smilování, ani když měla nůž na krku.

Autor této novely je realista a s postavou Carmen nakládá objektivně. Neomlouvá, ale ani neodsuzuje její činy. Pouze José obviňuje cikány z toho, jak ji vychovali a co se z ní stalo. Podle něj, kdyby se narodila v jiném prostředí, mohla být Carmen tím, kým se ji snažil José udělat – křesťankou.

Carmenin literární úspěch je jedinečný. Její jméno je synonymem všeho, co je přitažlivé a nemilosrdné. Je bez morálních zásad – nemorální a otevřeně sobecká, ale je to silná duše a to nás nutí k nedobrovolnému obdivu. Litujeme ji, i když si to nezaslouží. Carmen čelila smrti odvážně. Nebyla zbabělá, nekřičela a neprosila o milost – na rozdíl od slavné královské demimondény Madame du Barry.³⁶

³⁶ Madame du Barry – slavná francouzská demimondéna 18. století, milenka krále Ludvíka XV. Byla známá pro svou marnotratnost, zahálku a uvolněné mravy, ale i pro svou dobrotivost a velkorysost. Roku 1793 byla odsouzena k trestu smrti jako nepřítel revoluce. Její smrt vešla do dějin. Všechně se snažila zachránit si život a cestou na popraviště hlasitě křičela, brečela, vzpouzela se a prosila o smilování – na rozdíl od jiných obětí revoluce, které nesly svůj trest statečně.

3.2 Marguerite Gautier – Dáma s kaméliemi

Alexandre Dumas mladší se v tomto románě inspiroval životem slavné demimondény Marie Duplessis, která byla nějaký čas jeho milenkou a která zemřela na tuberkulózu v pouhých dvaceti třech letech. Podle *Dámy s kaméliemi* byla roku 1853 napsána opera *La traviata* od Giuseppe Verdiho a v malířství se touto postavou inspiroval i český secesní malíř Alfons Mucha, který namaloval roku 1896 plakát *Dáma s kaméliemi* pro divadelní hru se slavnou herečkou Sarah Bernhardt v hlavní roli. Dále se Dumas pravděpodobně inspiroval i Abbém Prévostem a jeho *Manon Lescaut*³⁷. Také si totiž za hlavní hrdinku zvolil pařížskou kurtizánu.

Dumas však začal novou tradici. Počínaje jeho prací zjišťujeme, že postava demimondény zaujímá velké a prominentní místo v literatuře.

Jednou z hlavních postav tohoto díla je kurtizána Marguerite Gautier neboli Dáma s kaméliemi, která zbožňovala bílé kamélie a nosila je stále při sobě.

Příběh začíná tím, že nám vypravěč popisuje aukční prodej majetku zemřelé demimondény Marguerite. Sám ji od vidění znal a na aukci si z její pozůstalosti zakoupil knihu *Manon Lescaut*. V té najde věnování od Armanda Duvala, s kterým se vypravěč později spřátelí, a Armand mu vypráví o svém spleťtém vztahu s Marguerite. Zbytek příběhu je propojený s dojemným deníkem, který patřil Marguerite a který dostal po její smrti do vlastnictví Armand.

Charakter Marguerite Gautier je velmi komplexní. Z toho, co vypráví Armand, se dozvíme, že to byla chudá venkovská dívka, která nenáviděla dřinu na francouzské farmě, a proto utekla do Paříže za zajímavějším životem. Tam její krása přitahovala pozornost hraběte de G., který ji pravděpodobně učil umění čtení, psaní a hudby.

³⁷ *Manon Lescaut* – je novela vydaná roku 1731, kterou napsal francouzský spisovatel Abbé Prévost. Hlavní hrdinka Manon je krásná prodejná dívka, která okouzlí rytíře Des Grieux. Časem se ale ukáže její horší stránka, když život se svým milým opakovaně vymění za život v luxusu s kýmkoli jiným. Na druhou stranu jsou její nevěry dělány za účelem zajištění šťastné budoucnosti pro ni a Des Grieux. Manon je těžko předvídatelná, na jednu stranu je něžná a nevinná, na druhou zase lhostejná a lstivá.

Marguerite milovala krásné šaty, divadlo a tanec. Právě touha po těchto věcech ji nejspíše přivedla na dráhu kurtizány. Bylo jí teprve dvacet pět let, když zemřela na tuberkulózu, a přesto byla už po dobu pěti či šesti let dobře známou kurtizánou. Takže musela být velmi mladá, když poprvé přijela do Paříže. Byla to pravděpodobně její láska k radostnému životu, její lehkovážnost a mládí, které ji vedly k tomuto způsobu obživy.

Dáma s kaméliemi nemá žádné iluze. Moc dobře ví, že je vážně nemocná a že kurtizána skončí opuštěná, jakmile o ni opadne zájem mužů. Ona muže ani nesnáší, ani jimi nepohrdá, ale dobře je zná – jejich přímé jednání, jejich směšnou ješitnost a přetvářku, jejich zoufalou náklonnost. Přijímá je ale takové, jací jsou.

Marguerite je spokojená se svým životem až do doby, kdy se její láska k Armandovi stane strhující vášní jejího života.

Z počátku přijme Armanda jako svého milence, protože je pro ni lidský a pláče, když kvůli své nemoci Marguerite kašle a plive krev. Říká mu, že chce mladého milence, který na ni bude laskavý, a přesto nebude požadovat výhradní nárok na její osobu. Kromě této touhy po náklonnosti chce Marguerite někoho, kdo bude milovat její duši stejně jako její tělo. Někoho, před kterým může být sama sebou – ženou, která je náladová, nápaditá, přemýšlející, citlivá bytost.

V tomto ohledu se liší od ostatních dívek z polosvěta. Je si vědoma své vlastní individuality a touží tuto osobitost vyjádřit.

Velká láska Marguerite k Armandovi ji vylučuje z běžné třídy kurtizán a dělá z ní kladnou postavu. Pro tuto lásku se nakonec vzdává všech ostatních milenců, přestane se o ně zajímat, protože nová vášeň maže všechny vášně bývalé. Když je láskyplný cit soustředěn na jednoho jedince, jiné lásky neexistují. Je neobyčejně chvályhodné, že se Marguerite dokáže vzdát svého drahého majetku jako například svého kočáru a koní, šperků a vzácných šál, a to proto, aby získala Armandovu lásku. Sladkost lásky vyhrála nad štěstím ze jmění. Vznešenost její lásky tkví v obětování se pro dobro Armanda. Tím, že se ho vzdala a zapudila ho, šlechetně odstrčila jediné opravdové city, které kdy znala, aby kariéra jejího milého nebyla zničena. Marguerite tímto vrcholným gestem posvětila svůj celý život. Jedná se o nesobeckou lásku, která vše unese a vydrží.

Po opuštění Armanda Marguerite odmítá vysvětlit své zdánlivě chamtivé chování. Dovoluje mu, aby ji považoval za krutou, bezcitnou ženu. Zatímco žila, Armand nikdy nevěděl, co pro ni znamenal. Vše pochopil až po přečtení jejího deníku.

Marguerite nás jako osobnost zajímá kvůli své kráse, kouzlu, hrdosti a nezávislosti, ale především kvůli své oběti. Vytváří si naše sympatie díky jejímu boji s hroznou nemocí a beznadějí její lásky.

Příběh končí úvahou, jestli je vůbec možné, aby kurtizána někdy mohla vést normální život. Podle Dumase by takové ženy neměly být odsuzovány za svou minulost, pokud poznají pravou lásku a chtějí se změnit.

3.3 Fanny – Sapho

Daudetův postoj vůči demimondénám je velmi odlišný od Dumase, který je miloval a značně idealizoval. Daudet je považuje za lidské pijavce, které vysávají životní mízu z mladých mužů a zanechají je zhroucené a opuštěné. Tento radikální postoj ke kurtizánám a k bohémскому životu obecně je zapříčiněný jeho vlastní špatnou zkušeností. On sám, když byl velmi mladý, vedl život bohéma, navštěvoval mondénní salóny a stýkal se s lehkými ženami, což se mu stalo osudným. Od jedné z kurtizán byl vážně nakažen syfilidou a kvůli tomu trpěl celý život zdravotními komplikacemi – zejména pohybovými problémy, kvůli kterým musel chodit o berlích.³⁸

Morálně kázal mladým Francouzům – varoval je, aby se vždy měli na pozoru před ďábelskými ženami. V novele *Sapho* autor vypráví příběh mladého studenta v Paříži, jehož život je zničen slavnou kurtizánou.

Příběh začíná tím, že se Jean Gaussin setkává na plese s kurtizánou Fanny Legrand, známou jako Sapho, a vezme si ji k sobě domů. Jean očekává, že milostná aférka ráno skončí, ale Fanny se do mladého muže zamiluje a on brzy pochopí, že existují ženy, které si muž nemůže ponechat jen na jednu noc.

Fanny Jeana stále pronásleduje a nakonec začnou společně žít. Mladý muž je nejdříve ze vztahu nadšený, ale pak mu Fanny začne být na obtíž, neboť už není nejmladší a zoufale

³⁸ BORNECQUE, Jacques-Henry. *Les années d'apprentissage d'Alphonse Daudet*. Nizet, 1951. p. 312

se k němu upíná. Po několik let Fanny ovládá čisté srdce svého milence a jejich vztah jsou samé hádky, usmíření a falešné rozchody. Tento život navíc odcizuje Jeana od jeho rodiny. Nakonec je celou záležitostí znechucený a zamiluje se do mladé dívky, kterou si chce vzít.

Jean, vyčerpaný výhrůzkami a slzami své nové milenky, ruší zasnoubení, čímž se stává vyhnanecem ze slušné francouzské společnosti. Je nucen přijmout místo v zahraniční francouzské kolonii. Píše Fanny, aby se k němu připojila, ale Fanny toto gesto odmítá.

Bývalý Fannyin milenec, který se stal padělatelem, aby splnil všechny její touhy, je propuštěn z vězení a Fanny se k němu vrátí. Je s ním odůvodněně – nový milenec je blíže jejímu věku než Jean, a tak doufá, že ji bude vždy považovat za mladou a krásnou. Naposledy vidíme Jeana, když je na lodi směřující do ciziny, společensky vyvrženého, jehož diplomatická kariéra je zničena a jehož naděje na manželskou lásku zemřela.

O jaký typ ženy se jedná, když zničila takového slibného mladého muže? Fanny Legrand představuje nejnebezpečnější a nejhorší druh ženy – slabou, hysterickou a citově závislou ženu.

Fanny byla dítě chudinské čtvrti. Jakmile se její pozoruhodná krása stala zjevnou, byla vyhledávána umělci jako modelka. Opravdu slavnou se v uměleckém světě stala díky pózování k soše „Sapho“, což bylo sochařské dílo, které se stalo velmi známé. Nespočetně nápadníků usilovalo o její přízeň, ale Fanny si nedokázala udržet žádného ze svých obdivovatelů, neboť její vnitřní touhy a hysterická povaha je brzy přestaly bavit.

V době, kdy se potkala s Jeanem, začala pociťovat svůj věk a příchod stáří. Byla v polovině svých třicátých let a to je pro ženy její společenské třídy už věk vysoký. A tak se v poslední zoufalé snaze udržet si mládí upíná k muži, který je o mnoho let mladší.

Fanny je povahově nevýrazná žena. Sdílí vášeň pro domácí život, ale po nějakém čase ji to unavuje a přestává bavit, a tak si musí najmout služebnou na domácí práce, zatímco ona, kouřící nespočet cigaret, se celý den povaluje a čte sentimentální milostné romány.

Fannyino prudké dokazování lásky jejímu mladému milenci nechává čtenáře nepřesvědčeného, i když dobrovolně začne pracovat, aby zabránila Jeanovu bankrotu. Tento příklad sebeobětování má v sobě totiž falešný tón. Hysterické výhrůžky sebevraždy a sliby

věčné lásky působí na čtenáře jako póza. Převládá v nás pocit, že uprostřed všeho jejího utrpení si Fanny toto emocionální šílenství opravdu užívá.

Je neschopná přimět Jeana k nenávisti, i když mu tak krutě ublížila, a je příliš egoistická na to, aby si zasloužila lítost. Nejvíce, co pro ni můžeme cítit, je opovržení.

Pod vším jejím tvrzením oddanosti Jeanovi se nachází silné sobectví. Kdyby ho opravdu milovala, šlo by jí o jeho blaho. Když přijde chvíle, aby dokázala svou lásku, opustí ho. Nikdy by se nevzdala svých přátel a života v Paříži, aby s ním odjela do cizí země.

Fannyina takzvaná láska je pouze tělesná. Je okouzlena jen Jeanovou mužností. Není typem osoby, který se pro lásku všeho vzdá. Využívá muže stejně jako postava Sarah Millwood³⁹ v dramatu *Londýnský kupec*. Přestože je Fannyino chování méně agresivní, není méně zničující. Sarah Millwood pronásleduje svou oběť a zničí ji bez výčitek, zatímco Fanny se ke svým milencům připoutá a svým chováním je úplně vyčerpá.

3.4 Srovnání Carmen, Marguerite a Sapho

V těchto třech kurtizánách, Marguerite, Sapho a Carmen, nacházíme tři odlišné typy žen.

Dáma s kaméliemi je literárním potomkem Manon Lescaut a je příkladem tradice oddané ženy, která svůj prostopášný život zušlechtila velkou láskou.

Sapho je zmírněná, modernější verze melodramatické Sarah Millwood. Je to d'ábelská čarodějka, která vábí muže až k jejich zkáze. Margueritina láska má povznášející účinek. Ale láska Sapho kazí duši i těch nejlepších mužů.

Carmen nepatří k žádné konkrétní tradici. Ačkoli způsobuje zkázu dona Josého, tak ho ani neklame, ani na něm nelpí. Nepředstírá, že je něco, co není. Don José vstupuje do tohoto vztahu dobrovolně a je si plně vědom povahy ženy, kterou tak šíleně miluje.

³⁹ Sarah Millwood – hlavní postava divadelní hry *Londýnský kupec*, kterou napsal anglický spisovatel George Lillo. Poprvé byla tato tragédie představena roku 1731. Sarah Millwood je manipulativní prostitutka, která svádí a využívá muže pro peníze. Svede i mladého George Barnwella, osmnáctiletého obchodního učně. Ten na její naléhání nejprve krade a nakonec kvůli ní zabije svého bohatého strýce. Oba dva jsou odsouzeni k trestu smrti. Zatímco George svých činů velmi lituje a má výčitky, Sarah se nekaje a svádí vinu na ostatní za to, čím se stala.

Autoři těchto postav jsou všichni zastánci francouzského společenského řádu, který uznává demimondénu jako nedílnou součást městské společnosti.

Mérimée nám, s napůl cynickým úsměvem, vypráví romanci Carmen a jejího baskického milovníka. Je těžké určit, jaký je jeho postoj vůči své tvorbě. Určitě nemá žádný morální účel; Mérimée není spisovatelem, který se snaží pozvednout mínění o Carmen tím, že upozorňuje na její ctnosti. On Carmen považuje pouze za zajímavou postavu a představuje část života, o kterém si myslí, že může čtenáře bavit.

Dumas, i díky svým životním zkušenostem, staví demimondénu na piedestal a říká nám, že je to ubohá bytost, která nikdy nedostala žádnou šanci a že je v ní všechen potenciál urozené ženy. Odsuzuje společnost, která umožňuje její existenci, ale pak ji zavrhne jako společenského vydědence. Pro upřesnění, Dumas prohlašuje, že ne všechny ženy stejné profese jako Marguerite jsou stejně slušné jako ona. Stále trvá na tom, že tyto nešťastnice, stejně jako Maří Magdaléna, se spíše prohřešily než zhřešily. Marguerite je, podle něj, romantická postava, která potřebuje podporující sílu lásky a pochopení, aby povstala z bahna ulice směrem ke hvězdám.

Daudet nesouhlasil s literárním typem demimondény, který Dumas dostal do módy, a tak představuje jiný typ. Tento typ už není vznešená prostitutka, ale druh, který spočívá v čekání na neopatrné mladé muže. Daudet varoval před ženami s uvolněnými mravy. Ukazuje Sapho v celé její povrchnosti – její naprostou neschopnost pochopit skutečnou lásku. Pro něj to byla „žena, které na ničem nezáleželo a která nikdy nedokázala pochopit“.

Všechny z těchto knižních kurtizán patří do jedné ze dvou skupin: buď následují tradici bezcitné Sarah Millwood a skončí zničené, nebo jsou ve stejné skupině jako Manon Lescaut, která věřila v čistou lásku.

Při rozboru těchto tří literárních stylizací se dostáváme k otázce společenského úspěchu demimondén. V následující kapitole budu rozebírat mechanismy zapojení demimondén do vyšší společnosti a charakterizují tři hlavní typy jejich klientů.

4 Klienti demimondén

Co se týče knih a archivů mluvících o prostituci, klienti jsou ve většině případů neznámí. Policejní zprávy málokdy zmiňují jména, dokonce ani při zatčení klienta. O klientech mluví jako o takzvaných „amateurs“ neboli milovnicích, ctitelích. Což je termín, který úplně smazává finanční aspekt sexuálního styku. Toto tvrzení se ale netýká jedné výjimky – klientů demimondén. V těchto případech tisk těžil z milostných aférek a skandálů, a i díky nim více vydělával. Ale i přesto byly tyto aféry anonymizované nebo byli jejich aktéři popsáni pouze příjmeními či různými náznaky – podle kterých je mohlo poznat jen několik málo zasvěcenců. Ovšem spisy a deníky kurtizán nebo výzkumné zprávy pocházející od mravnostní policie nám poskytují bohaté informace o klientech a jejich vztazích s demimondénami.

Můžeme dohledat mnoho informací o zákaznicích „polosvěta“, neboť šlo většinou o významné osobnosti v oblasti politiky, ekonomiky či umění a byli sledováni různými policejními odděleními ještě předtím, než se stali klienty kurtizán. Tito klienti se lišili od jiných zákazníků v oblasti prostituce právě svým společenským významem, ale především svými vztahy, které s demimondénami udržovali.

Abychom měli přibližnou představu, kdo byli muži polosvěta, je třeba seskupit roztroušené informace z archivů prefektury pařížské policie, z odborné literatury a z životopisů demimondén. To nám umožní sestavit přibližnou síť milostných vztahů⁴⁰ mezi slavnými kurtizánami a jejich klienty.

Jako výchozí bod nám poslouží slavná demimondéna Cora Pearl a její zákazníci. Tato síť činí 510 vztahů, které jsou propojené mezi 100 kurtizánami střední a vyšší třídy a jejich 315 milenci. Vybrala jsem Coru Pearl, neboť je považována za jednu z nejslavnějších

⁴⁰ GRIBAUDI, M., BLUM, A. « Des catégories aux liens individuels: l'analyse statistique de l'espace social », *Annales. ESC*, 1990. p. 1365-1402 ; GRIBAUDI, Maurizio. « Les discontinuités du social : un modèle configurationnel », dans Bernard Lepetit (dir.), *Les Formes de l'expérience : une autre histoire sociale*. Paris: Albin Michel, 1995. pp. 187-225 ; LEMERCIER, Claire. « Analyse de réseaux et histoire », *Revue d'histoire moderne et contemporaine*. 2005. pp. 88-112.

kurtizán druhého francouzského císařství a jejíž milostná kariéra je zvláště dobře zdokumentována.

Dále jsou v síti zahrnuty kurtizány – které měly vztahy se stejnými muži, co vydržovali Coru Pearl – a další milenci těchto kurtizán.

Tuto síť ale nelze považovat za úplnou a vyčerpávající – zdroje nás hojně informují o některých vztazích, ale o jiných se toho dozvíme méně. Nicméně nám to umožňuje lépe pochopit interakci mezi demimondénami a jejich klienty a lépe poznat společenskou skupinu, která tvořila polosvět.

Na rozdíl od toho, co by si mohl myslet Alexandre Dumas mladší, polosvět není důsledkem vzniku nové kategorie „lehkých žen“ na úrovni, ale jedná se o komplexní produkt společenského a morálního přeorganizování pařížské elity.

V této části se zaměřím na tři hlavní skupiny zákazníků, které představují téměř tři čtvrtiny celkové klientely: umělci a spisovatelé (30%), „hommes du monde“⁴¹ a „viveurs“⁴² (požitkáři) (35%), bankéři a finančníci (8,5%).⁴³

4.1 Spisovatelé a umělci

*„Paříž byla zalidněná Pařížany, a byla to elita těchto Pařížanů, která obsadila bulváry a považovala je za své působiště. Na základě výběru, který nebyl nikým zpochybnován, byl do ní člověk přijatý podle toho, jakou měrou byl nadřazený nebo výstřední. Zdálo se, že existoval jakýsi druh neviditelné a morální bariéry, který zakazoval přístup do těchto hradeb všem průměrným, nevýrazným a nevýznamným.“*⁴⁴

Tato vize pařížské elity se může zdát egoistická, ba dokonce karikaturní. Nicméně nám z jedné strany odhaluje společenské přeměny, které zasáhly čelní představitele v průběhu

⁴¹ Homme du monde – název pro muže, který v sobě spojuje bohatství, vzdělání, eleganci, umění žít atd.

⁴² Viveur – ten, který si užívá života.

⁴³ Dalšími klienty byli převážně doktoři a advokáti, ze kterých většina byla politicky angažovaná. Dále se pak jednalo o vojáky, syny bohatých obchodníků, diplomaty atd.

⁴⁴ CLAUDIN, Gustave. *Mes souvenirs: les boulevards 1840-1870*. Paris: Calmann Lévy, 1884. p. 16-17

19. století, z druhé strany nám odhaluje rozhodující roli, kterou v tomto procesu sehráli literáti.

Tyto přeměny jsou spojené s novými zobrazeními pařížské elity autory a literáty. Prostitutky a kurtizány zaujaly speciální místo v literární a umělecké tvorbě, která zkoumala podstatu vztahů mezi spisovateli, umělci a ženami, které je inspirovaly. Byly to jejich múzy, milenky, mecenášky? Mimo intimní vztahy, existoval i polosvět literární a umělecký?

Literární historie začne představovat prostitutku jako hlavní postavu literatury druhé poloviny 19. století a zanechává za sebou díla jako *Kulička*⁴⁵, *Nevěstka Elisa*⁴⁶ nebo *U Tellierů*⁴⁷. Nicméně úspěšní autoři a velká část tehdejší románové tvorby kladli více do popředí, coby postavu prostitutky, postavy demimondén a Grandes-Horizontales. Mezi těmito dvěma proudy může být román *Nana* považován za výjimku. Cílem Émila Zoly ostatně bylo naturalistickým způsobem zpracovat téma v literatuře, které bylo tak oblíbené mezi spisovateli.

⁴⁵ *Boule de suif* – novela z roku 1880, jejímž autorem je Guy de Maupassant. Tato povídka měla velký úspěch – sám Gustave Flaubert o ní řekl, že se jedná o mistrovské dílo. Příběh, který je inspirován skutečnou událostí, se odehrává v roce 1870 během francouzsko-pruské války. Deset lidí v dostavníku prchá z Rouenu, který je napaden Prusy. Mezi nimi je i Élisabeth Rousset, prostitutka přezdívaná Kulička kvůli své tělnatosti. Aby zachránila sebe i ostatní cestující, vydá se pruskému důstojníkovi. I přes tuto oběť jí za to ostatní cestující pohrdají. Maupassant použitím uzavřeného prostoru dostavníku nechává vyniknout pokrytectví a podlost měšťanů.

⁴⁶ *La Fille Élisa* – román spisovatele Edmonda de Goncourta publikovaný roku 1877. Příběh vypráví žalostný osud prostitutky odsouzené k smrti, která končí svůj bídný život v ženské věznici. Hlavní hrdinka Élisa, dcera chamtivé porodní báby, je mladá a zkažená neřestí. „Pracuje“ v několika nevěstincích nebo na chodníku a šíleně se zamiluje do jednoho vojáka, kterého zavraždí v momentě poblouznění. Je za to odsouzena k smrti, poté dostane milost a nakonec zešílí. Tento román je obrazem strašných životních podmínek prostitutek a odsuzuje společenskou nespravedlnost a krutost vězeňského systému.

⁴⁷ *La Maison Tellier* – další velmi úspěšná novela Guye de Maupassanta vydaná roku 1881. Příběh začíná zklamáním obyvatelů obce Fécamp v Normandii, když zjistí, že v sobotu večer je výjimečně zavřený nevěstinec. Vedoucí veřejného domu, Madame Tellier, zavřela svůj podnik, neboť je pozvána na první přijímání své neteře ve vzdálené vesnici. Rozhodne se, že s sebou vezme i své „dívky“. Když dorazí na místo, mladé ženy svou výstředností způsobí rozruch v poklidné vesnici i během náboženského obřadu. Slavnostní atmosféra dne, který mísil světské s církevním, pokračuje poté i večer při návratu do nevěstince U Tellierů, kde klienti zažijí nezapomenutelný večer.

Když psal Zola *Nanu*, byly pro něj kurtizány jedna velká neznámá i přesto, že znal prostředí divadla. Pro autentičnost románu pročítal dokumentace a sháněl informace o výzdobě a nábytku domů a hotelů známých demimondén své doby. Pečlivě například popsal každý detail výzdoby divadla des Variétés a zpovídal všechny své přátele, aby si zapsal jejich milostné zkušenosti s lehkými ženami.

Tato neznalost kurtizán a polosvěta je skoro výjimečná. Mnoho spisovatelů, novinářů a malířů 19. století pravidelně navštěvovalo byty a salóny demimondén stejně často, ne-li více, než veřejné domy popsané realistickou a naturalistickou literaturou. Spousta kurtizán přijímala klienty u sebe doma, mezi nimi byly takové, které do svých salónů přijímaly i umělce, spisovatele a novináře, aniž by cokoli záviděly proslulým literárním salónům své doby.

Demimondéna Apollonie Sabatier⁴⁸ měla salón ve svém bytě v ulici Frochot mezi lety 1847 a 1861, který navštěvovali umělci jako například Théophile Gautier, Henri Monnier, Ernest Meissonnier, Alfred Arago, Fernand Boissard, Gérard de Nerval, Auguste Vacquerie, Maxime Du Camp, Ernest Feydeau, Gustave Flaubert, Paul de Saint-Victor, Louis Bouilhet a Charles Baudelaire.

Proslulá kurtizána La Païva⁴⁹ vedla svůj salón téměř celý život – nejdříve jako družka pianisty Henriho Herze, poté ve svém bytě v ulici Saint-Georges, kam chodili Théophile

⁴⁸ Apollonie Sabatier (1822-1890), pravým jménem Joséphine-Agláé Savatier. Dcera pradleny a vojáka přijela do Paříže se svou matkou a sourozenci po smrti jejího otce v roce 1832. V patnácti letech tančila na bálech, kde si jí lidé všimli, a brzy se stala modelkou pro malíře. V roce 1836 měla vztah s Jamesem de Pourtalèsem, který ji uvedl do světa milostných pletek. Sabatier vedla bohémský život demimondény až do roku 1846, kdy se stala oficiální milenkou Alfreda Mosselmana. Byl to právě on, který roku 1847 objednal sochu u Augusta Clésingera, kterému Sabatier pózovala. Socha se poté stala slavnou pod názvem *La Femme piquée par un serpent*. Během čtrnácti let, co trval vztah s Mosselmannem, vedla jeden z nejproslulejších salónů druhého císařství. Když ji roku 1861 Mosselmann opustil, odmítla peníze, které jí nabídl a raději prodala velkou část svých děl a uměleckých předmětů. V roce 1870 přijala velký peněžní dar od bývalého milence Richarda Wallace, který zbohatl po smrti svého otce. Sabatier pokračovala v přijímání hostů a navštěvovala své staré přátele, ale žila čím dál tím více osaměle. Umřela na chřipku v roce 1890 ve svém domě Neuilly.

⁴⁹ La Païva (1819-1884), narozená jako Esther Lachman, byla jedna z nejslavnějších kurtizán 19. století. Pocházející z polské židovské rodiny usazené v Moskvě, La Païva utekla roku 1838 ze své rodné země po své svatbě s francouzským krejčím (kterého nechala na místě), aby dobyla Paříž. Její začátky tam jsou neznámé, ale poté poznala pianistu Henriho Herze a stala se jeho družkou po několik let. Po jejich rozchodu La Païva

Gautier, Paul de Saint-Victor, Émile de Girardin, Sainte-Beuve, Edmond About, Léon Gozlan, Jules Lecomte atd. Nakonec měla salón ve svém hotelu na Champs-Élysées, kam přicházeli její stávající hosté ze salónu v Saint-Georges, ale i nově příchozí jako Hippolyte Taine, Edmond de Goncourt či Arsène Houssaye.

Jeden z neopominutelných pařížských salónů literárního a uměleckého života byl nesporně salón Jeanne de Tourbey⁵⁰, která u sebe přijímala v letech 1860 až 1908. Nejdříve v ulici Vendôme, kde byli hosty Henry Murger, Sainte-Beuve, Alexandre Dumas mladší, Léon Gozlan, Arsène Houssaye, Edmond About, Jacques Offenbach, Auguste Prévault, Adolphe d'Ennery, Aurélien Scholl, Gustave Flaubert a Émile de Girardin. Nicméně teprve následkem jejího vztahu s princem Jérôme Napoléonem a přestěhování se do ulice de l'Arcade se její salón stal skutečně důležitým literárním a uměleckým místem s pravidelnými návštěvníky jako byli Charles Sainte-Beuve, Ernest Renan, Émile de Girardin, Gustave Flaubert, Hippolyte Taine, Edmond About, Paul de Saint-Victor, Théophile Gautier, Émile Augier, Ernest Feydeau, Lucien Prévost-Paradol, Victorien Sardou, Hector Crémieux, Jean-Léon Gérôme, René de Saint-Marceaux nebo Jules Lecomte. V období třetí republiky se její salón – i když ho navštěvovali Guy de Maupassant, Anatole France, François Coppée, Ludovic Halévy, Henri Lavedan nebo Henri Houssaye – stal pod

pokračovala ve své galantní milostné kariéře a roku 1851 se provdala za Albina Francisca, markýze de La Païva, který byl už zruinovaný, takže ho La Païva brzy opustila. V polovině padesátých let potkala hraběte Henckela de Donnersmarcka, velmi bohatého německého průmyslníka a finančníka, kterého si vzala v roce 1871. Nechala si postavit přepychový hotel na Champs-Élysées, kde vedla proslulý literární a umělecký salón. Během třetí republiky byla neprávem obviněna ze špionáže a musela opustit Francii. Ukryla se ve Slezsku v jedné z nemovitostí jejího manžela a umřela tam roku 1884.

⁵⁰ Jeanne de Tourbey (1837-1908), pravým jménem Marie-Anne Detourbay. Narodila se v Reims početné a chudé rodině. Než se stala jednou z nejznámějších demimondén 19. století se slavným salómem, vymývala lahve ve výrobě šampaňského a pracovala v nevěstinci. Jejím prvním vydržovatelem byl Marc Fournier, ředitel divadla Porte-Saint-Martin. Známost se stala hlavně díky vztahu s princem Jérôme Napoléonem, pro kterého vedla salón v jeho bytě v ulici de l'Arcade, pár kroků od Champs-Élysées. Jeden z jejích milenců jí po své smrti roku 1870 odkázal značně velký majetek. Tourbey tedy opustila život demimondény a roku 1872 se provdala za hraběte de Lyones a stala se tak Comtesse de Lyones. Manželé se velmi brzy odloučili, ale hraběnka měla od té doby novou váženost a stala se neopominutelnou osobností literární a umělecké Paříže. Její dlouhodobý vztah s kritikem Julesem Lemaitrem orientoval její salón více politickým než literárním směrem. Zanícená proti Dreyfusovi, přijala do svého salónu několik nacionalistů jako Édouarda Drumonta a Henriho Rocheforta, a finančně podporovala rojalistické noviny l'Action française.

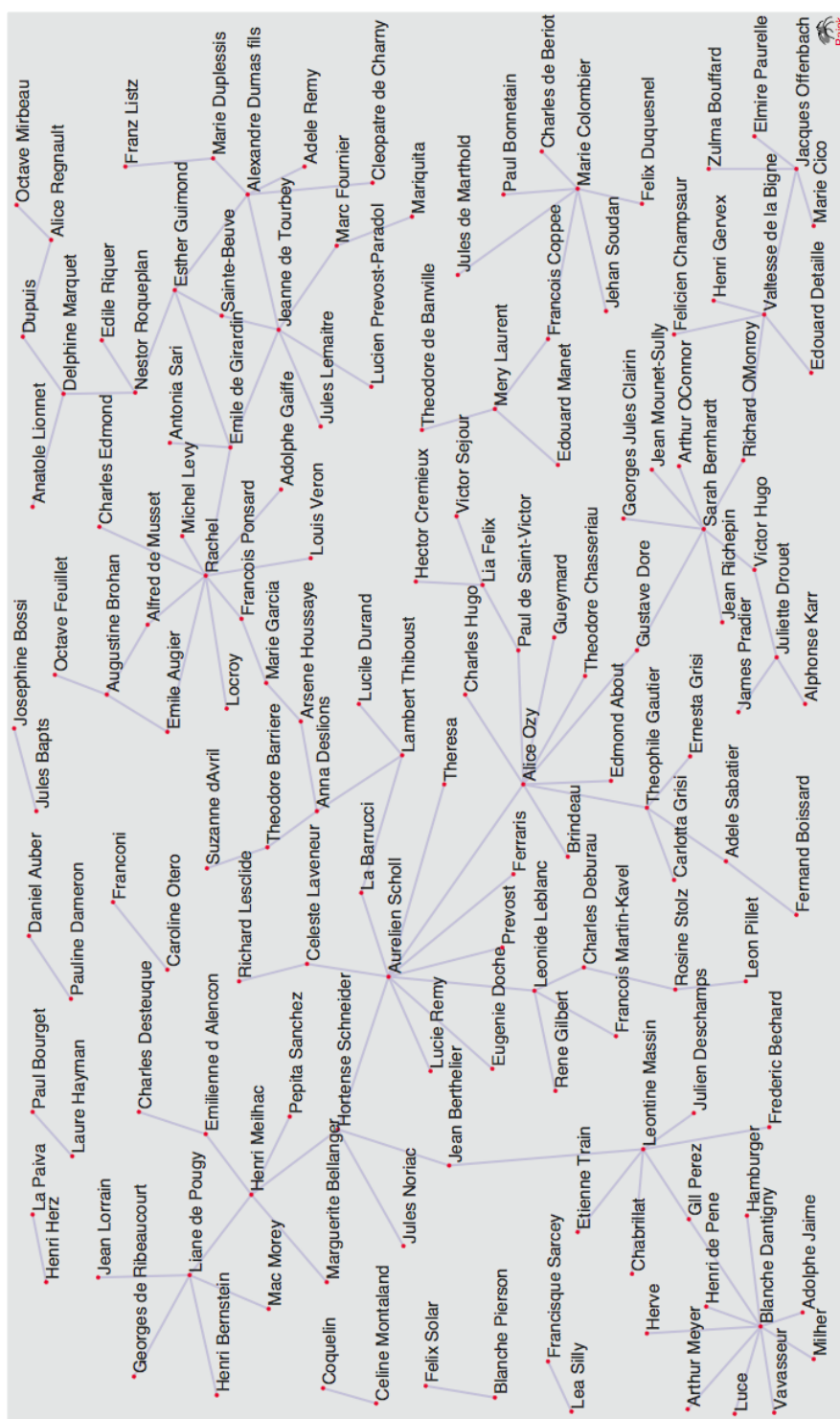
vlivem Julese Lemaîtreho více politicky než literárně založený. S Dreyfusovou aférou salón opustilo několik denních hostů – jmenovitě Anatole France, Georges Clemenceau, Jules Renard – a zřetelně nabral více reakcionářský a nacionalistický nádech v čele s postavami jako Maurice Barrès, Gaston Calmette, Édouard Drumont či Charles Maurras. Na začátku první světové války salón opět nabírá více umělecký směr a přivítá do své skupiny Sarah Bernhardt, Jeanne Granier, Luciena Guitryho, Léona Daudeta nebo Julii Bartet.

Demimondény nebyly vždy pouhými múzami, v některých případech byly i mecenášky. Například La Païva povolala na vyzdobení svého přepychového hotelu na Champs-Élysées mnoho umělců – malíře Ernesta Héberta, Paula Baudryho, Jeana-Léona Gérôma a sochaře jako Jules Dalou, Ernest Carrier-Belleuse, Léon Cugniot a Louis-Ernest Barrias.

Literáti přítomní v naší síti polosvěta patřili k pařížské intelektuální elitě a byli vlivní zvláště v mediální sféře. Jednalo se o pracovníky v novinách *Moniteur Universel*, moderní kronikáře, vlivné divadelní kritiky, ředitele novin a tisku, novináře pracující pro pařížské a zahraniční noviny.

Spisovatelé a umělci využívali své vztahy s demimondénami jako pramen inspirace a také si tím dělali reklamu, přitáhli slávu a získávali nové zakázky. Některým umělcům to i umožnilo začlenit se do pařížské vyšší společnosti nebo upevnit svá postavení v oboru. Tyto vztahy tvořily širokou síť vzájemných vlivů, kde se úzce mísila láska a osobní prospěch, mecenášství a inspirace, skandál a reklama.

Obrázek 1: Polosvět umělců a spisovatelů⁵¹

⁵¹ GONZALEZ-QUIJANO, Lola. Le demi-monde: prostitution et réseaux sociaux dans le Paris du XIXe siècle. 2013. p.10

4.2 Požitkáři z pařížských bulvárů – hommes du monde a viveurs

Tout-Paris⁵² neboli pařížská smetánka se postupně utvářela během 19. století v rozporu s tím, co bychom nazvali dvorskou společností.

Panovnický dvůr definitivně zaniká s návratem parlamentního režimu, ale jeho úpadek nastal už během červencové monarchie s nabýváním buržoazního charakteru ve společnosti. Šlechta ale byla díky svým dědicům a představitelům stále ještě silně přítomna na všech stupních politické moci během celého období, kterým se zabýváme.

Elity 19. století měli podle Anne-Martin Fugierové dva způsoby, jak se družit – v soukromých prostorech, kdy muži a ženy navštěvovali například salóny, a mimo obydlí, kdy se muži shledávali nejčastěji jen mezi sebou v restauracích či kavárnách.⁵³

Ale mimo tyto „tradiční“ prostory, kde se setkávala vybraná společnost, se muži nescházeli pouze mezi sebou. Kluby byly sice místa výhradně jen pro muže, ale divadlo, bály, restaurace nebo některé soukromé večírky byly velmi často smíšené. A právě na těchto místech byla mužská setkání doprovázená častými návštěvami kurtizán a demimondén a nikoliv žen z dobré společnosti.

Ve svých pamětech francouzský novinář a spisovatel Arthur Meyer vypracoval seznam velkých požitkářů své doby.⁵⁴

⁵² Tout-Paris – tento výraz označoval, v Paříži, známé osobnosti své doby, které měli ve zvyku se objevovat na událostech vybrané společnosti nebo navštěvovat místa, co byly v módě. Jednalo se o neformální shromáždění více či méně slavných lidí, které by se dalo přirovnat ke královskému dvoru, kde hlavním společenským místem již nebude palác, ale místa luxusu a zábavy.

⁵³ MARTIN-FUGIER, Anne. *La Vie élégante ou la formation du Tout-Paris (1815-1848)*. Paris: Fayard, 1990.

⁵⁴ Charles Laffitte, hrabě de Saint-Priest, hrabě Bozon de Périgord (princ Sagan), hrabě Gérard de Sainte-Aldegonde, hrabě d'Osmont, hrabě de Rennepont, princ Poniatowski, hrabě Jules de Divonne, princové Auguste et Louis d'Arenberg, vévoda de Caderousse, Charles a Édouard de Ligne, vévoda de Crussol, hrabě Edmond de Castries, markýz de Saint-Sauveur, vévoda de Rivoli (Victor Masséna), hrabě Alain de Chabot (vévoda de Rohan), Edgar Cordier, hrabě Étienne de Ganay, markýz de Jaucourt, vikomt Daru, hrabě Robert de Vogüé, markýz de Rougé, M. Sommier, markýz de Modène, Albert Couvreur, Alexandre Duval, Georges Manceaux, markýz de Forton, generál Friant, Emmanuel Bocher, Paul Demidoff, hrabě Tolstoj, princ Soltikoff, princ Troubetzkoj, vévoda Hamilton, Ashton Blount, Van Sittard, M. Strachan, M. Hope, Calderon, Antonio de Ezpeleta, Toledo, vévoda de Frias, Tomas y Caro, hrabě de Lagrange, hrabě de Cosette, baron Finot, hrabě Saint-Germain, markýz de Castelbajac, hrabě de Komar, markýz d'Espeuilles, baron Davillier, hrabě Clary,

Mezi těmito lidmi můžeme najít hodně významných jmen francouzské a zahraniční (španělské, belgické a ruské) šlechty, několik jmen známých finančníků (Charles Laffitte, Raphaël Bischoffsheim) nebo zbohatlíků (Alexandre Duval, Georges Manceaux). Tento seznam je ale subjektivní a zdaleka ne vyčerpávající, neboť nezmiňuje například prince Viléma Oranžského, prince Jérôma Napoléona nebo vévodu Charlese de Mornyho, kteří jsou hojně citováni v jiných dílech věnujících se požitkářům pařížských bulvárů. Všichni tito muži patřili v různé míře k dobré pařížské společnosti a byli sjednoceni svým požitkářským způsobem života, stýkáním se s demimondénami a určitým dandysmem.⁵⁵

Termín „viveur“ pochází z 30. let 19. století⁵⁶ a postupem času vznikla celá řada synonym, která ale měla často negativní konotace. Jedním ze synonym byl výraz „lev“ či „lev salónů“ – o tomto výrazu Alfred Delvau prohlásil, že je předchůdcem výrazu „gandin“ a nástupcem výrazu „dandy“.⁵⁷ Termín „gandin“ byl Delvauem definovaný jako „povalečský boháč, který tráví svůj čas ruinováním se pro málo úctyhodné ženy – a který s nimi nestráví mnoho času, neboť tyto dámy mají ďábelský chtíč“.⁵⁸ Podobnou definici má i výraz „cocodès“ z 60. let 19. století (další synonymum pro termín „viveur“), který je popsán jako „bohatý pitomec, který zaměstnává svůj volný čas ruinováním se pro špatné ženy, které se mu vysmívají“.⁵⁹

V několika případech se totiž opravdu stalo, že se velmi bohatí milenci demimondén nakonec zruinovali, když chtěli svým milenkám dopřát ten největší luxus a dát jim vše, co si přály. Ale většinou se takoví muži zruinovali spíše neuváženým utrácením a bohémským způsobem života.

Charles Duperré, Raphaël Bischoffsheim. MEYER, Arthur. *Ce que je peux dire*. Paris: Plon-Nourrit et Cie, 1912. p. 19-23.

⁵⁵ Dandysmus – módní společenský proud 19. století vzniklý v Anglii, jednalo se o muže (tzv. dandyové) snažící se o vytříbenost vkusu a eleganci.

⁵⁶ MATORÉ, Georges. *Le Vocabulaire et la société sous Louis-Philippe*. Genève: Slatkine, 1967. p. 47 et 229.

⁵⁷ DELVAU, Alfred. *Dictionnaire, de la langue verte*. Paris: C. Marpon et E. Flammarion, 1883. p. 260.

⁵⁸ DELVAU, Alfred. *Dictionnaire, de la langue verte*. Paris: C. Marpon et E. Flammarion, 1883. p. 240.

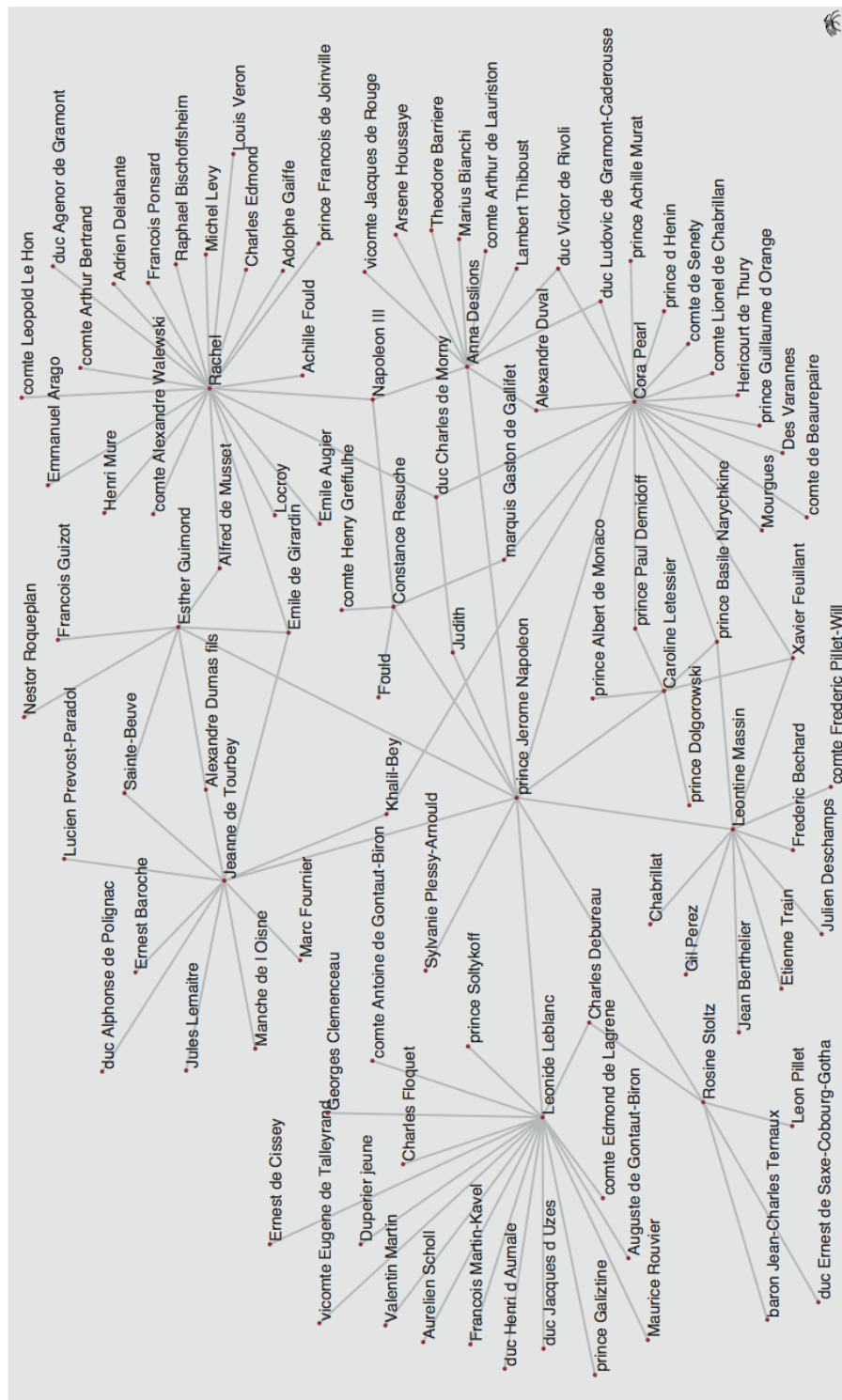
⁵⁹ DELVAU, Alfred. *Dictionnaire, de la langue verte*. Paris: C. Marpon et E. Flammarion, 1883. p. 94.

Muže, co nazýváme „viveurs“, se vyznačovali aristokratickou příslušností, členstvím v pařížské smetánce už od svého narození, vysokými příjmy a dostáváním renty, setkáváním se s prostitutkami (s demimondénami i s obyčejnými lehkými ženami) a užíváním si Paříže, která je plná radostí a slastí.

První dandyové a viveurs se objevují v období červencové monarchie (buržoazní režim v pravém slova smyslu), jejich vrcholné období, během druhého císařství a na začátku třetí republiky, nastává v době ekonomické prosperity, která znamenala vzrůst a zbohatnutí buržoazních tříd. Nakonec se vytrácejí během první světové války nebo přetrvávají jen jako pouhé pozůstatky dřívější společnosti. Mezi klienty demimondén z Belle Époque jsme sice ještě mohli najít šlechtice, ale viveurs definitivně ustoupili literátům a finančníkům.

I přesto ale byli hommes du monde a viveurs nejdůležitější klientelou demimondén a představují 35 % klientů v naší síti milostných vztahů.

Obrázek 2: Polosvět napříč vztahy prince Jérôme Napoléona⁶⁰

⁶⁰ GONZALEZ-QUIJANO, Lola. *Le demi-monde: prostitution et réseaux sociaux dans le Paris du XIXe siècle.* 2013. p.29

4.3 Bankéři a průmyslníci

Bankéři a v menší míře i průmyslníci jsou všudypřítomné postavy v literatuře 19. století, což vypovídá o jejich novém významu a vlivu mezi elitami té doby. Jejich vyobrazení je ale často kruté: bankéř je v literatuře většinou popsán jako muž zralého věku původem z ciziny, který se chová povýšeně a je bez dobrých způsobů. Pokud má štěstí v obchodní sféře, je nešťastný v lásce – často bývá paroháčem a nemá úspěch u žen, pokud si je nezaplátí. Toto vyobrazení finančníků je ale dost přehnané a spíše nepravdivé.

Během druhé poloviny 19. století bankéři, průmyslníci a velkoobchodníci poznali velmi rychlé a značné zbohatnutí⁶¹, takže není překvapující, že tvoří významnou část v naší síti polosvěta.

V naší síti vztahů polosvěta najdeme 25 jedinců spojených se světem financí, kteří jsou představitelé velkých a významných rodin finančníků – jako například rod Agudů, Bambergerů, Bischoffsheimů, Delahantů, Fouldů, Gunzburgů, Hottinguerů, Pillet-Willů, Rothschildů et Sternů. Mimo tyto slavné dynastie najdeme mezi klienty naší sítě burzovní makléře, bankéře nebo finančníky patřící do světa burzy a obchodních záležitostí. Tito všichni muži sice reprezentují v naší síti pouze 8,5 % klientů, ale jejich důležitost je značně podceňována. Neexistuje o jejich vztazích s demimondénami ani mnoho zdrojů, což je zapříčiněno několika důvody. Zaprvé noviny raději psali o vztazích královské výsosti nebo jiných aristokratů či veřejně známých a populárních osob. Zadruhé životopisná díla, která se mužů v oblasti financí týká, většinou nejsou příliš výřečná ohledně jejich mimomanželského života. A nakonec ani nebyli privilegovanou klientelou policie. Nicméně se v naší síti objevují představitelé významných rodů zmiňovaných výše a další rodiny jako rod Andréů, Hirschů, Seillièreů. Také zde najdeme nově příchozí do světa financí – barona d'Erlanger, bratry Pereirovi nebo Alphonse Pinarda stejně jako burzovní makléře, velkoobchodníky a zaměstnance banky.

Literatura se shoduje s realitou v tom, že bankéři si často vydržovali některé herečky či demimondény. To znamenalo, že získali pochybnou věrnost své milenky za to, že ji z velké

⁶¹ DAUMARD, Adeline. *Les Fortunes françaises au XIXe siècle: enquête sur la répartition et la composition des capitaux privés à Paris, Lyon, Lille, Bordeaux et Toulouse d'après l'enregistrement des déclarations de succession*. Paris: Mouton, 1973. p. 149.

části zaopatřili, pokud tedy rovnou neplatili veškeré její výdaje. Neboť vydržování luxusní kurtizány jako Cory Pearl, Blanche d'Antigny nebo Émilienne d'Alençon vyžadovalo značně velký majetek, který pouze bohatí finančníci z nejzámožnějších rodin Francie mohli nashromáždit. Vydržování takových náročných kurtizán bylo často vnímáno jako napodobování aristokratických milostných praktik.⁶²

V polosvětě můžeme rozdělit muže na dvě skupiny. Na ty, kteří uvedli do společnosti ještě málo známé kurtizány, které ubytovali do jejich prvních nemovitostí, kterým darovali první róby a které případně zdokonalovali ve vzdělání a vychování. A na ty, nejpočetnější, kteří chtěli pouze jen ty nejznámější a nejžádanější ženy, které byly zpravidla ty nejdražší. Při pohledu na milenky vydržované bankéři a finančníky naší sítě je vidět, že tito muži patřili spíše do druhé skupiny. Například významný bankéř Raphaël Bischoffsheim měl vztah s několika herečkami, mezi kterými byly Rachel Félix, Amélie Latour, Athalie Manvoy, Blanche d'Antigny a Hortense Schneider. Všechny byly sice velmi známé jako herečky, ale většina z nich byla ve své době proslulá hlavně díky jejich milostné kariéře.

Vydržováním demimondén bankovníci ukazovali své jmění, ale hlavně se tím značně začlenili do světa burzy a jejich sítí vlivu a moci. Byl to také způsob, jak přímo či nepřímo obdržet cenné informace o politických a ekonomických událostech schopných ovlivnit burzu, a to díky dalším milencům svých milenek – politikům, diplomatům, vojákům nebo novinářům.

Bankéři byli často ženatí a měli ve většině případů měšťanský původ stejně jako jejich manželky. Tito muži dělali, jako mnoho dalších, rozdíl mezi prodejnou ženou a ženou počestnou. To jim ovšem nebránilo si nějakou demimondénu vydržovat. Takové chování považoval Émile Zola za pokrytecké: tito muži se za každou cenu snažili mít pověst seriózního, úctyhodného a slušného muže, který vede spořádaný život. A přitom se ve skutečnosti koupali ve zhýralosti a smilstvu.

Někteří finančníci ale měli dobrý důvod vydržovat si kurtizánu vyšší třídy. Jejich manželky totiž byly málokdy vzdělané natolik, aby se mohly začlenit do dobré společnosti. Chyběly jim znalosti a mondénní vystupování, a to jim neumožňovalo být dobrými

⁶² CORBIN, Alain. *Les Filles de noce: misère sexuelle et prostitution au XIXe siècle*. Paris: Aubier Montaigne, 1978. p. 297.

hostitelkami, vést salón, umět zorganizovat recepci či večírek a vést konverzace na aktuální témata. Legitimní manželky tedy na sebe v mnoha případech nemohly vzít roli žijící reklamy tak, jako to uměly demimondény.

Stýkání se s demimondénami, návštěvy kaváren, restaurací, klubů a salónů pařížských bulvárů – to vše tvořilo významnou část každodenního života bankéřů a průmyslníků. Přehnaná konzumace a společenská okázalost, které plynuly z oficiálního vydržování demimondény, nebyly poháněny pouze touhou a ješitností udržet si odstup od rivalů a prosadit si na veřejném místě svoje společenské postavení. Jestliže vydržování kurtizány bylo mezi finančníky tak rozšířené, tak to vypadá, že tito muži spíše odpovídali na specifické společenské potřeby této skupiny a že se nejednalo o pouhou zhýralost nebo naivní touhu napodobovat šlechtu.

Darování šperků, aut, domů a hotelů své milence byla demonstrace bohatství a moci. Vydržování demimondény umožňovalo předvést svůj majetek a své finanční kapacity, což bylo velmi důležité v době, kdy se burzovní trh rychle rozvíjel. Pokrok průmyslu, vývoj dopravy a haussmannovská přestavba Paříže vyžadovaly vlastnit vysoké kapitály. Pařížská burza se tedy otevřela jen pro omezený počet burzovních makléřů a bankéřů, a tak byl osobní úspěch často považován za nejlepší záruku jejich citu pro obchod a dobrého prospívání jejich fondů.

To nám ukazuje důležitost jedince (jeho obratnost, fondy, majetek) a mezilidských vztahů v bankovním a finančním systému, který přinucoval bankéře k tomu, aby se nepřetržitě reprezentovali. Není pochyb, že se někteří z těchto mužů stýkali s demimondénami pouze pro uspokojení svých tuh a potřeb. Ale výdaje vztahující se k těmto vztahům, stejně jako k jejich publikování ve světě bulvárů a burzy, se zdají být jasně přizpůsobené společenské logice konkurence a dominance, která je spojená s objevením se nových elit v oblasti financí a jejich začleňováním do pařížské smetánky.

Vydržování milenky a stýkání se s demimondénami bylo součástí společenské hry pařížské elity. Klienty polosvěta můžeme najít mezi umělci a spisovateli, vysoce postavenými muži a požitkáři, bankéři a finančníky. I přes postupné nahrazování aristokratické společnosti významnými lidmi Paříže bez šlechtického původu, zůstaly všechny pařížské elity poznamenány vzorem mondénního života a šlechtických privilegií (zahálka, okázalé a nerozvážné utrácení).

V románu *Nana* Émile Zola vykresluje významné muže posedlé chticem a sexem s kurtizánami. „Filantropické téma je toto: celá mužská společnost se vrhá na zadnici. Smečka psů za fenou, která nehárá a dělá si legraci z psů, kteří ji následují. Velká páka, která hýbe světem. Není nic než zadnice a náboženství.“⁶³

Grandes Horizontales samozřejmě byly krásné a žádoucí. Je jasné, že někteří muži, po vzoru Khalila-Bey⁶⁴ nebo Xaviera de Vandevres⁶⁵, se zruinovali nebo spáchali sebevraždu. V některých případech se jistě jednalo i o nešťastnou vášeň a spalující lásku. Ale stýkání se s demimondénami byla především záležitost společenskosti než sexuality.

Polosvět byl prostředím žen, salónů a společností, který se více podobal místu družnosti a střídavé moci než zhýralému kruhu. Uzavíraly se zde dohody, probíhaly finanční transakce a konaly se zde volby do Francouzské akademie. Více než prostopášné místo byl polosvět místem společenského míšení a setkávání lidí, kteří patřili do různých společenských tříd a prostředí.

⁶³ *Dossier préparatoire de Nana*, reproduits et édités intégralement par C. Becker (avec la collaboration de V. Lavielle), Paris: Honoré Champion, 2006.

⁶⁴ Khalil-Bey byl turecký diplomat, který žil v Paříži v letech 1865-1868, během kterých utratil přes patnáct milionů a zruinoval se. I když velmi velkoryse vydržoval demimondénu Jeanne de Tourbey a některé další, zdá se, že většinu svého jmění utratil za přepych, v malířství a ve hře.

⁶⁵ Xavier de Vandevres – vedlejší postava z románu *Nana* od Émila Zoly. Byl to hrabě, milenec Nany, který spáchal sebevraždu.

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zaprvé přiblížit svět demimondén a zadruhé poukázat na to, jaký vliv měly na společnost 19. století.

Jak z celé práce vyplývá, demimondény byly neodmyslitelnou součástí vyšší společnosti. Jejich popularita a vliv byly tak velké, že z nich byly opravdové celebrity, o kterých se s chutí psalo v tisku, které určovaly módu a které inspirovaly mnoho umělců. Spisovatelé je v literatuře uvedli jako nový typ literární postavy a malíře zase uchvátily svou krásou a smyslností, kterou chtěli umělci zachytit na plátně.

V druhé části práce jsme si ukázali, že postava demimondény byla v literatuře 19. století velmi dobře zakořeněna. Bylo to i díky tomu, že se literatura často inspirovala aktuálním společenským děním, takže se v ní demimondény zákonitě musely objevit. V té době vzniklo mnoho děl, ve kterých hlavní hrdinkou byla postava kurtizány. V některých dílech se jednalo o kladné charaktery, v jiných byla demimondéna vykreslena jako bezcitná manipulativní žena, které jde jen o peníze a svůj vlastní prospěch. To záleželo jen a jen na autorovi a na jeho názoru na prostituci, jakým způsobem demimondénu vylíčil – a autoři byli často ovlivněni svými vlastními, dobrými či špatnými, zkušenostmi s kurtizánami. Dále jsme zjistili, že většinu knižních kurtizán můžeme přiřadit do jedné ze dvou skupin: buď byly sobecké a bezcitné jako postava Sarah Millwood, a nebo věřily v čistou lásku a tím se morálně osvobodily jako Manon Lescaut.

V poslední části jsme se seznámili s důležitou skupinou lidí, která také patřila do *polosvěta* – s klienty demimondén. Spolu s demimondénami tvořili novou společenskou vrstvu 19. století, která se vyznačovala uvolněnými mravy, zhýralostí a přehnaným konzumerismem. Ovšem nemůžeme tuto třídu charakterizovat pouze tímto způsobem. Jak se v této práci ukázalo, v *polosvětě* nešlo pouze o zábavu a potěšení, ale byl to hlavně i způsob, jak poznat nové lidi, navázat nové kontakty, uzavírat dohody a být v centru všeho dění. Což byl pro významné muže a obchodníky velmi důležitý aspekt.

Seznam pramenů a použité literatury

Literatura:

BECQ DE FOUQUIERES, André. *Mon Paris et mes Parisiens: Les quartiers de l'Étoile*, vol. 1. Paris: Éditions Pierre Horay, 1953.

BORNECQUE, Jacques-Henry. *Les années d'apprentissage d'Alphonse Daudet*. Nizet, 1951.

CLARKE, Joseph F. *Pseudonyms*. BCA, 1977.

CLAUDIN, Gustave. *Mes souvenirs: les boulevards 1840-1870*. Paris: Calmann Lévy, 1884.

COQUART, E., HUET, P. *Le livre noir de la prostitution*. Paris: Albin Michel, 2000.

CORBIN, Alain. *Les Filles de noce: misère sexuelle et prostitution au XIXe siècle*. Paris: Aubier Montaigne, 1978.

DAUDET, Alphonse. *Sapho: Moeurs parisiennes*. Paris: G. Charpentier et Cie, 1884.

DAUMARD, Adeline. *Les Fortunes françaises au XIXe siècle: enquête sur la répartition et la composition des capitaux privés à Paris, Lyon, Lille, Bordeaux et Toulouse d'après l'enregistrement des déclarations de succession*. Paris: Mouton, 1973.

DUMAS, Alexandre mladší. *Dáma s kaméliemi*. Praha: XYZ, 2008.

GONZALEZ-QUIJANO, Lola. *Le demi-monde: prostitution et réseaux sociaux dans le Paris du XIXe siècle*. 2013.

GRIBAUDI, Maurizio. « Les discontinuités du social : un modèle configurationnel », dans Bernard Lepetit (dir.), *Les Formes de l'expérience : une autre histoire sociale*. Paris: Albin Michel, 1995.

GRIBAUDI, M., BLUM, A. « Des catégories aux liens individuels: l'analyse statistique de l'espace social », *Annales. ESC*, 1990.

LEMERCIER, Claire. « Analyse de réseaux et histoire », *Revue d'histoire moderne et contemporaine*. 2005.

LILLO, George. *The London Merchant: Or, The History of George Barnwell*. London: Harvill Press, 1948.

MARTIN-FUGIER, Anne. « Convivialité masculine au XIXe siècle: les dîners Bixio et Magny », *Romantisme*. Paris: Armand Colin, 2007.

MARTIN-FUGIER, Anne. *La Vie élégante ou la formation du Tout-Paris (1815-1848)*. Paris: Fayard, 1990.

MATORÉ, Georges. *Le Vocabulaire et la société sous Louis-Philippe*. Genève: Slatkine, 1967.

MÉRIMÉE, Prosper. *Carmen*. Paris: Gallimard, 2000.

MEYER, Arthur. *Ce que je peux dire*. Paris: Plon-Nourrit et Cie, 1912.

PARENT-DUCHATELET, Alexandre. *La prostitution à Paris au XIXe siècle*. Paris: Éditions du seuil, 1981.

PRÉVOST, Abbé. *Manon Lescaut*. Paris: Gallimard, 2008.

RICHARDSON, Joanna. *The Courtesans: The Demi-Monde in Nineteenth Century France*. Castle Books, 2004.

Splendeurs & misères: Images de la prostitution 1850-1910. Paris: Flammarion et Musée d'Orsay, 2015.

Dossier préparatoire de Nana, reproduits et édités intégralement par C. Becker (avec la collaboration de V. Lavielle), Paris: Honoré Champion, 2006.

Slovníky:

COLIN, J.-P., MÉVEL, J. P., LECLÈRE, Ch. *Grand Dictionnaire-Argot & Français Populaire*. Paris: Librairie Larousse, 2006.

DELVAU, Alfred. *Dictionnaire de la langue verte*. Paris: C. Marpon et E. Flammarion, 1883.

DUBOIS, J., MITTERAND, H., DAUZAT, A. *Dictionnaire étymologique et historique du français*. Paris: Larousse, 1998.

MERLE, Pierre. *Nouveau dictionnaire de la langue verte: le français argotique et familier du XXIe siècle*. Paris: Denoël, 2007.

REY-DEBOVE, J., REY, A. *Le Grand Robert de la Langue Française*. Paris: Dictionnaires Le Robert, 2001.

Elektronické prameny:

Dictionnaire de français Larousse. [online] Dostupné na: <http://www.larousse.fr>

Dictionnaire de l'Académie française, 6th Edition, 1835. [online] Dostupné na: <http://artfl-project.uchicago.edu/node/45>

Encyclopédie Universelle. [online] Dostupné na: http://encyclopedie_universelle.fracademic.com

Slovník cizích slov. [online] Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

Slovník spisovného jazyka českého. [online] Dostupné na: <http://ssjc.ujc.cas.cz>

Trésor de la Langue Française informatisé. [online] Dostupné na: <http://atilf.atilf.fr/>

Přílohy

Příloha č. 1

Originální fotografie Cory Pearl vyfocená Eugènem Disdérím

Příloha č. 2

Maškarní bál v Argyll Rooms, Theodore Lane, 1826

Příloha č. 3

Marie Duplessis

Příloha č. 4

Dáma s kaméliemi od Alfonse Muchy z roku 1896

Příloha č. 5

La Païva

Příloha č. 6

Apollonie Sabatier

Příloha č. 7

Jeanne de Tourbey

Příloha č. 7

Liane de Pougy